

helyezi a súlyt, — Persze a belsőnek és külsőnek is meg van a maga dialektikája. A természet és a társadalom, amelyek a társadalom fejlődése szempontjából külső ellentétek, az egész anyagi világ egységét nézve ennek belső ellentétjei. Ennek az eddig különben sem eléggé tisztázott összefüggésnek a kifejtése azonban már túl messze vezetne. —
(Budapest) Jeszenszky Erik

* M ó d Aladár: Materialista lételmélet. Phönix-kiadás, Budapest, 1934.

HÁROM OLASZ MUNKÁS REGÉNYE. A milánói Rizzoli cég ma Olaszország legnagyobb lapkiadóvállalata. A kiadásában megjelenő képes hetilapok, színházi és divatrevüek elterjedése következtében a Rizzoli cég napról napra növekedik. Ennek tulajdonítható, hogy a Rizzoli szerkesztőségeiben az üzletembereken kívül ültek és ülnek tehetséges fiatal írók is, köztük Cesare Zavattini, akinek ösztönzésére a vállalat újabban „irodalmi” lapok kiadását határozta el. Így pl. a rövid élet után elnémult Pègaso helyébe megindította a cég a Pan című folyóiratot, Ugo Ojetti szerkesztésében. A Rizzoli tulajdona a Silvio D’Amico szerkesztésében megjelenő színházi folyóirat, a Scenario is. A Rizzoli törekvései közé tartozik a fiatal írók maga mellé szervezése. Ezért indította meg (Zavattini szerkesztésében) I. Giovanni A fiatalok című könyvsorozatát, melynek első darabja egy olasz munkás regénye. Az író: Carlo Bernard, nápolyi soffőr, s a regény címe: Három munkás (Tre Operai). A regényről már megjelenése előtt igen sokat irtak a lapok. Az a tény, hogy munkásember írt regényt Olaszországban a szenzáció erejével hatott. Az olasz olvasóközönségnek u. i. sejtelme sincs arról az irodalomról, amit újabban munkások teremtettek meg Európa különböző országaiban. Az az olasz olvasó viszont, aki tájékozott ezirányban, kézlegyintve haladt el a különböző színes, Carlo Bernard életét ismertető cikkek mellett s nem várta semmit az agyonharangozott könyvtől: miután tudta, hogy a fasizta Olaszországban munkásirodalom nincs és nem is lehet. Mi is ezzel a meggyőződéssel vettük kézbe Bernard regényét. A fiatal európai munkásírókra emlékeztető stílus egyszerűsége és világossága azonban már meglepetés volt. Azonban, míg azoknál az elbeszélés dialektikus és harcoss, Bernardnál mindez hiányzik. Miért? Bernard könyvéből — s ezt a regény alapos átvizsgálása után állítjuk — a dialektikát és a harcoss szellemet nem Bernard sikkasztotta el, hanem a kiadó, illetve a sorozat óvatoss szerkesztője. Több helyen indul u. i. úgy egy-egy fejezet, egy-egy bekezdés, ahogy igazi munkásíróknál szokásos. A szöveg azonban váratlanul zökken és elakad s elveszti lényegét és tulajdonképpeni célját. — A regény hőse nyilvánvalóan a szerző, aki regényében franciás nevet (Barrin) használ, valószínűleg azért, hogy híven adhassa vissza azokat a bántalmakat, melyek idegen neve miatt érték. Barrin-Bernard persze kitűnően ismeri a proletárvalóságot. Ennek az egészében való leírása azonban hiányzik a regényből. (A fasizmus nem tűri a valóság meztelen visszaadását!) A regény meséje 1911-ben kezdődik. Barrin apja, aki abban a gyárban művezető, ahol fia, Theodore dolgozik, nem jó szemmel nézi, hogy fia nem hajlandó éhbérért dolgozni. Theodore erre a megfelelőbb munkához való joga tudatában ott hagyja a szülői házat. (A fejezet címe: „Theodore elhagyja a szülői házat, mert munkás fia csak munkás lehet.”) Theodore igazi munkás-természete azonban még másképp is kifejezésre jut. Vallja pl. hogy a dolgozók helyzetén csak úgy lehet segíteni, ha a dolgozók öntudatra ébrednek, s e szerint érzi is, hogy cselekednie kell. A cselekvése az,

hogy elmegy hazulról — Annához, akivel együtt dolgozott a gyárban. (Jellemző, hogy Anna és huga milyen tekintélyes szerepet játszanak a regényben. Ezt a részt ugy!átszik teljes egészében lehozta a kiadó.) A három munkás regényéből így lesz Anna, Theodore és barátja, Marco szerelmi regénye teli szentimentalizmussal, romantikával és érzékiséggel. Theodore a két lány nyakán él s bár tudja, hogy ez a szituáció nem illik egy dolgozó emberhez, mégis ereje ahhoz, hogy véget vessen annak. Végül Marco rántja ki a bétlenségéből. Ezen a helyen felcsillan valami, amit nem lehetett a regényből kihagyni, s ami megmaradhatott, miután ártalmatlan s egyuttal „fasisztikus“ is. Marco elmondja, hogy hogyan küldték el a gyárból. Kipiszkalta az igazgató, mert szervezett munkás volt és ő nem „hagyta magát“. Ezt különben később Th. is átéli, sőt aktív részt vesz munkás szervezkedésben azzal a tanulsággal, hogy a reformisták — tévednek. Emiatt a pártban is áskálódnak ellene. Egyik munkahelyéről, miután kitudódott róla, hogy sztrájk szervezésében vesz részt, elküldik. A regény ide vonatkozó részében meglepő fejezet címek bukkannak fel. Meglepőek, mert átcsúsztak a fasiszta cenzurán, sőt még a kézirat megnyirbálójának a figyelmét is elkerülték. Pl. ilyen címek akadnak: „Abból, aki nyugodtan munkát keres az élet forradalmáért is formálhat“. Vagy: „A gyakorlat megtanítja Theodoret arra, hogy a gondolkodásmód és az eszmék a környezettől függenek.“ Ez utóbbi fejezetben ilyen mondatok vannak: „Most már Th. egész más módon harcol: okosabb és biztosabb lett: a háború megerősítette osztálytudatában; a háború alatt alkalma volt olyan tüneményeket megérteni, melyek azelőtt igen komplikált problémáknak tűntek előtte. Most már biztos a győzelmében, biztos a győzelemben...“ (Viszont hiányzik a háborús rész. Ez is ottmaradt a szerkesztő asztalán!) A XIII. fejezet címe: „Th. tanult, mindenről tájékozódott, a reformisták azonban erősebbek nála és egy nagy ostobaságba kergetik.“ Ez a fejezet mindenképp érdekes. Ahogy a reformisták megjelennek benne, az a valódi munkásregények hangját és a levegőjét idézi. (Pl. a párttitkárral folytatott bemutatkozó beszélgetés.) A regény azonban ezek ellenére is giccsbe torkol. Anna meghal, Th. börtönbe kerül, majd kiszabadul, mert a vád, hogy Annát megölte volna, minden alapot nélkülöz. — A három munkás regénye így végződik egy prostituált szobájában, ahol Th. kiköt. A munkásirók erős és markáns naturalizmusa is hiányzik a könyvből. Bernard mindent csupán sejtet. Írásának erejét, vérét elsikkasztották. Kétségtelenül Bernard személyében a haladó irodalom veszített, a fasiszmus pedig nyert egy talentumot. Az olasz fasiszmusnak már rég szüksége volt egy „igazi munkásiróra“; most megtalálta, de mint munkásirót egyuttal ki is végezte.

(Budapest)

Nemes Lajos

KERKHOVEN HARMADIK ÉLETE.* Jakob Wassermann posthumus könyve lezárja a Maurizius-ügy s az Etzel Andergast trilógiáját. Az író hatyudala ez. Gyónás és vallomás. Wassermann életpörténete, pontosan úgy, ahogy ismerjük. A könyv címében Kerkhoven van, de annak igazi „hőse“, maga Wassermann, aki a regény egyik alakjában az író Alexander Herzog-ban van megmintázva. A könyv tartalma Wassermann szerencsétlen házasságának története. Ezt elmondani nem lehet. Ez a házassági história, botrányaival, válásával, az elvált asszony nem szülő zsarolási kísérleteivel szemünk előtt játszódott le a bírósági tárgyaló termekben s nyilván sokan emlékeznek az író heves erejű kifakadására: „Egész életem kulimunka ennek a kiszípolozó asszonynak a szolgálatában.“ Ezek voltak az élő Wassermann